

KRASOŇ *AGRILUS PLANIPENNIS* - POTENCIÁLNA HROZBA PRE JASENE V EURÓPE

Juraj Galko

*Prírodným areálom výskytu krasoňa *Agrilus planipennis* (Coleoptera, Buprestidae) alebo EAB (z anglického Emerald Ash Borer) je východná Ázia. Jeho larva sa vyvíja pod kôrou jaseňov (*Fraxinus* spp.). V USA spôsobuje obrovské škody. Je potenciálnym škodcom aj v našom regióne.*

Bionómia

Tento krasoň nemá zatiaľ slovenský názov. Je to chrobák veľký 7,5–15,0 mm, jeho larva dosahuje 15–30 mm, je biela a vyžiera chodbičky pod kôrou a v dreve jaseňov. Samička kladie vajíčka na kôru jaseňov v máji až júni. Jedna samička môže počas života naklásať 65–90 vajíčok. Vajíčka kladie jednotlivito. Po vyliahnutí larvy z vajíčka začína okamžite vytvárať chodbičku najskôr v oblasti floému, a ako postupne dospieva, vytvára rozširujúce sa serpentínové chodbičky. Larva má štyri instary (vývojové štádiá) a dĺžka vývoja je od 1 do 2 rokov (záleží od klimatickej oblasti). Larva väčšinou prezimuje v poslednom instare v akejsi kuklovej kolíske pod kôrou alebo jemne zarezanej v dreve a imága po vyliahnutí z kukly ostávajú ešte 1–2 týždne pod kôrou. Neskôr, v máji až júni priestor opustia výletovým otvorom. Výletový otvor je veľmi typický

pre krasone rodu *Agrilus* a má charakteristický tvar písmena D široký 3–4 mm. Po vyliečení žerú dospelce (imága) listy a za 3–4 hodiny sú schopné lietať. Žijú približne 2 až 3 týždne a môžu preletieť aj niekoľko kilometrov. Listy konzumujú celý ich život, sú aktívne najmä za teplých a slnečných dní.

Pôvod, invázny areál, hostiteľské druhy

Ako už bolo v úvode spomenuté, tento druh má prirodzený areál rozšírenia v Ázii, hlavne sú to Mongolsko, stredná, východná a severovýchodná Čína, Taiwan, Severná a Južná Kórea a Japonsko. Hostiteľské dreviny sú najmä jasene (*F. chinensis*, *F. japonica*, *F. lanuginosa*, *F. mandshurica*, *F. rhynchophylla*), ale aj orech (*Juglans mandshurica*) a niektoré druhy brestov (*Ulmus davidiana*, *U. propinqua*).

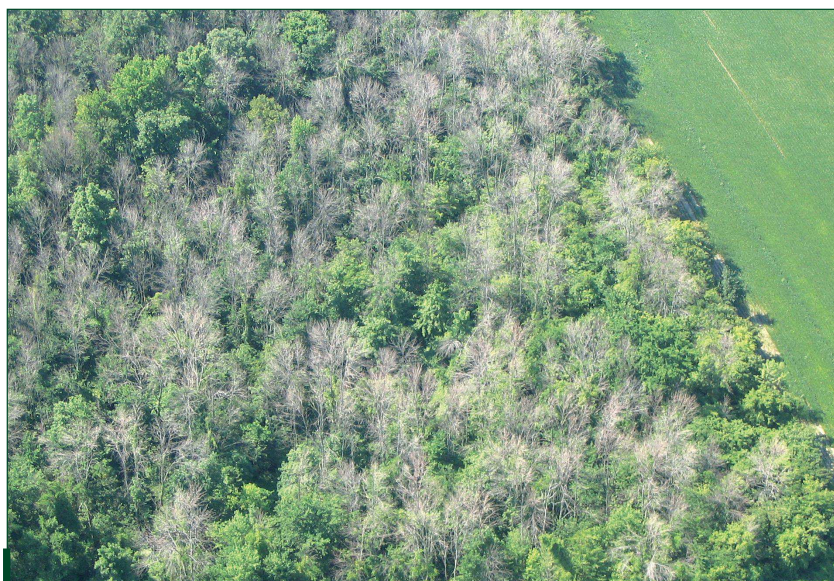
V súčasnosti spôsobuje tento škodca najväčšie škody v USA a v časti Kanady, kde napáda

Imágo. Foto: Barry Lyons

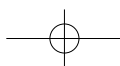

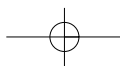
Larva. Foto: Barry Lyons

Napadnutý porast. Foto: Troy Kimoto

najmä tieto druhy jaseňov: *F. americana*, *F. nigra* a *F. pennsylvanica*. Prvýkrát bol zistený v roku 2002 v oblasti Michiganu, neskôr v štátoch Ohio (2003), Indiana (2004), Illinois (2006), Maryland (2006), Pennsylvania (2007) a v Kanade v provincii Ontário. Americkí vedci veria, že tento škodca tu musel byť už aspoň 5 rokov pred prvou identifikáciou, t.j. cca od roku 1997. Ako sa tam škodca dostal? Pravdepodobne lodnou dopravou (obchod s drevom) a do ostatných štátov kamiónovou alebo železničnou dopravou napadnutého dreva. Podľa posledných informácií, ktoré nám poskytol Troy Kimoto (Canadian Food Inspection Agency) bol v roku 2011 identifikovaný tento škodca už aj v druhom najväčšom meste Kanady, v Toronte. Podľa Kimota ide o veľmi nebezpečného škodcu, pretože sa veľmi ťažko identifikuje. Napáda najprv horné

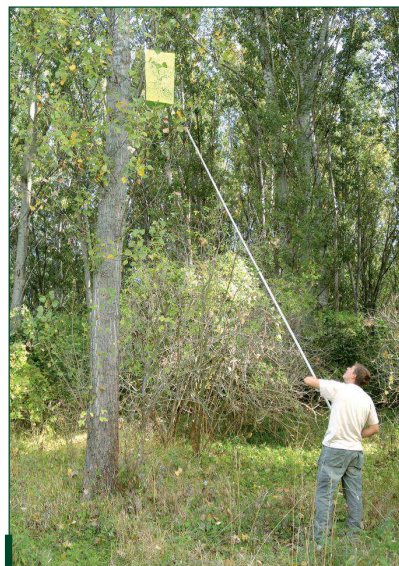

Napadnuté palivové drevo. Foto: Troy Kimoto

Požerok. Foto: Troy Kimoto

Inštalácia lepového lapača. Foto: Juraj Galko

časti koruny, kde nevidíme príznaky tak dobre. V podstate netvorí žiadne vypadávajúce drvin-ky ako niektoré podkôrniky a obyčajne ho zis-tíme, až keď napadne aj spodnú časť kmeňa alebo už sú prítomné výletové otvory tvaru D. Obrovským nebezpečenstvom je taktiež pre-prava palivového dreva jaseňov do iných oblastí, kde ešte škodca nie je a rýchlo sa tu usídlí. Kvôli tomu sa za posledné roky, najmä v USA, vybudovala silná karanténna politika proti takýmto aktivitám prispievajúcim k šíreniu invázných druhov.

Avšak, čo je horšie, prvý nález bol zazna-menaný už aj v Európe, konkrétne v Rusku v okolí Moskvy v rokoch 2006–2007. Ako sa sem tento škodca dostal, nie je vedcom celkom jasné. V iných častiach Európy zatiaľ zazna-menaný výskyt nebol.

Jedným z dôvodov prečo sa tento krasoň tak dobre premnožuje v inváznom areály je ten, že tu nemá dostatočné množstvo svojich prirodzených hmyzích nepriateľov. Kým v prirodzenom areály výskytu v Ázii je parazitácia jeho lariev až 50 %, v inváznom areály USA je to len okolo 1–5 %.

Potenciálne ohrozenie európskych jaseňov

Druhy jaseňov v Európe sú pomerne dobre rozšírené a sú to najmä jaseň štíhly (*F. excelsior*) – na Slovensku najviac rozšírený, ďalej *F. angustifolia* a *F. ornus*, ale aj introdukovaný americký druh *F. pennsylvanica* vysádzaný najmä v juhovýchodnej Európe. Už teraz sú jaseňe všetkých vekových tried v európskom regióne silno poškodzované ophiostomatálnou hubou *Chalara fraxinea*. Na takto oslabené

jedince často nalietava sekundárny škodca, podkôrník lykokaz jaseňový (*Leperesinus fraxini*), ktorý už oslabené jaseňe „dorazí“. S najväčšou pravdepodobnosťou, podobne ako v USA, ak sa sem tento škodca dostane, identifikujeme ho pomerne neskoro a môže to trvať aj niekoľko rokov. Ak by došlo na území strednej Európy k premnoženiu tohto podkôrneho škodcu, vzhľadom na uvedené poškodenie jaseňov hubou *Chalara*, dôjde k výraznému zníženiu zastúpenia jaseňov v tomto regióne.

Obrana a monitoring EAB

Na monitoring tohto škodcu boli americkými vedcami vyvinuté lepové lapače a odparníky, ktoré sa vešajú do korún jaseňov. Odparníky lákajú vôňou vädnúcich stromov (prírodné atraktanty) škodcu, ktorý zostane nalepený na lapači. Účinnosť týchto lapačov a odparníkov sme v roku 2011 testovali v podmienkach topoľových a dubových porastov aj na Slovensku. Cieľom bolo zistiť či tieto lapače a odparníky lákajú aj druhy krasoňov (najmä rodu *Agilus*) vyskytujúcich sa v týchto porastoch. V dubových porastoch sme zaznamenali potešujúce výsledky, keď sme odchytili niekoľko stoviek domácich druhov krasoňov (takmer všetky z rodu *Agilus* spp.). V topoľových porastoch sme odchytili spolu len niekoľko kusov krasoňov. Pokus bude prebiehať na území Slovenska aj v roku 2012. Výsledky z roku 2011 ešte nie sú publikované.

Obrana proti tomuto škodcovi je mimoriadne náročná. Jednoznačne sa musí pristúpiť k okamžitej asanácii napadnutých stromov, buď mechanicky (štíepkovanie, spálenie) alebo chemicky postrekom kmeňov a ťažbo-

vých zvyškov. Je zakázané prevážať jaseňové drevo z napadnutých oblastí do oblastí, kde ešte napadnutie potvrdené nebolo.

Podľa mnohých vedcov je tento krasoň jeden z najnebezpečnejších invázných škodlivých druhov hmyzu súčasnosti. V USA vplyvom jeho premnoženia uhynulo už niekoľko miliónov jaseňov a napáchal škody za mnoho miliónov dolárov. Boli vytvorené početné vedecké tímy, ktorých úlohou je eliminácia spôsobených škôd tohto škodcu na čo najnižšiu mieru, ale aj rozširovanie vedomostí o ňom za účelom informovania verejnosti, ktorá pomáha objavovať nové ohniská. Aj vzhľadom na to Stredisko lesníckej ochrannárskej služby v Banskej Štiavnici už teraz informuje širokú laickú, ale aj odbornú verejnosť prostredníctvom tohto, ale aj iných príspevkov. Musíme si uvedomiť, že s rastúcim obchodom s drevom, ktorý je čoraz intenzívnejší, ale aj vplyvom všadeprítomnej klimateckej zmeny sa musíme pripraviť na nových potenciálnych škodcov už teraz a všimáť si vznikajúce zmeny v zdravotnom stave stromov okolo nás.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0045-10.

Autor:

Ing. Juraj Galko, PhD.

NLC – LVÚ Zvolen –

Stredisko lesníckej ochrannárskej služby

E-mail: galko@nlcsk.org

